

LARS HANSEN

INLEDNING

Trots att sociologi i dag är en väletablerad disciplin vid svenska universitet och högskolor har ämnet en relativt kort historia i Sverige. Den första professuren inrättades i Uppsala 1947 med Torgny T. Segerstedt som innehavare, och sedan följde en snabb expansion till övriga universitetsorter. 1954 blev Gunnar Boalt professor i Stockholm,¹ 1956 Gösta Carlsson i Lund,² 1959 Edmund Dahlström i Göteborg och slutligen Georg Karlsson i Umeå 1965. Sociologi finns sedan en tid även vid Linköpings universitet, numera inom ramen för Temainstitutionen. I takt med den pågående etableringen av regionala högskolor i Sverige skapas också alltfler möjligheter att läsa sociologi, och kurser på 60 eller 80 poäng ges idag på ytterligare nio orter.³ Sociologin har således fått ett betydande utrymme inom det svenska akademiska livet. Ett sociologiskt fält med specifika karriärvägar och belöningar har skapats, och en försvarlig mängd studenter lämnar varje år de sociologiska institutionerna med betydande kunskaper i sociologiska teorier och metoder. En annan fråga är om den kunskap som produceras och

¹ I Stockholm fanns sociologi som enskilt ämne redan 1949 där Einar Tegen stod för examinationen för licentiats- och doktorsgraderna medan en assisterande lärare undervisade och examinerade på grundutbildningen.

² I Lund etablerades sociologin som självständigt ämne egentligen samma år som i Uppsala, alltså 1947. Anledningen till att det inte blev någon professur var att dåvarande professorn i praktisk filosofi – Åke Petzäll – valde att inte byta ämnesbeteckning, till skillnad från Segerstedt i Uppsala. Själva undervisningen i Lund kom dock igång året efter, 1948.

³ Eskilstuna/Västerås, Falun/Borlänge, Halmstad, Karlstad, Kristianstad, Luleå, Sundsvall/Östersund, Växjö och Örebro.

sprids via de sociologiska institutionerna har haft någon betydelse för det svenska samhället i stort och för den internationella sociologin.

Tanken bakom denna specialutgåva av *Sociologisk Forskning* är att ge sociologer och andra intresserade en möjlighet att få en överblick över ämnets historia och reflektioner om dess framtid i en samlad volym. Avsikten är inte att ge entydiga svar på frågan om den svenska sociologins ställning i vare sig det akademiska samfundet eller i samhället utanför institutionerna, ej heller att ge en fullständig beskrivning av dess historia. Vår förhoppning är ändå att boken kan belysa viktiga sidor av ämnets utveckling och även bidra till en diskussion om sociologins nutida och framtida innehåll och uppgift i samhället.

Det har tidigare publicerats flera verk om sociologins ursprung, utveckling och traditioner. Redan 1951 skrev Bengt Rundblad och Einar Tegen på uppdrag av UNESCO en rapport med titeln *A Survey of Teaching and Research in Sociology and Social Psychology at Swedish Universities*. Denna rapport innehåller dels en historisk del där Axel Hägerström, Pontus Fahlbeck, Gustaf Steffen, E. H. Thörnerberg, Gunnar Myrdal och andra samhällstänkare tas upp, dels en del som beskriver undervisning och forskning vid universiteten i Uppsala och Lund och vid högskolorna i Stockholm och Göteborg. En mer kritisk och analyserande sociologisk självbetraktelse är dock av tämligen sent datum. Från inrättandet av den första professuren fram till mitten av 60-talet tycks det inte ha funnits något större intresse för disciplinens historia. Det kan ha berott på att ämnet var tämligen ungt och inne i en expansiv fas som knappast lämnade utrymme för tillbakablickar eller självvranssakan. De första decenniernas teoretiska och metodologiska ideal var dessutom i stort sett enhetliga, vilket innebar att man i mycket mindre grad än i dag diskuterade olika sociologiska traditioner och därför inte heller fann det nödvändigt att se tillbaka. Kanske är det så att vetenskaplig självbetraktelse och självkritik först är möjlig och aktuell när en disciplin helt och fullt blivit accepterad inom det akademiska samfundet och uppnått en storlek som ger plats för olika perspektiv.

Den första mer sammanhållna översikten av modern svensk sociologi var Anders Gullbergs *Till den svenska sociologins historia* (1972). I denna lilla skrift sägs en hel del som skulle komma att användas som utgångspunkt för senare studier. Några av de senare framställningarna är personligt färgade tillbakablickar av forskare som varit verksamma inom sociologin (t.ex. Fridjonsdottir 1987,⁴ Dahlström 1995), andra har varit kritiska betraktelser av den dominerande traditionen (t.ex. Zetterberg 1966, Therborn 1973b). Även *Sociologisk Forskning* Nr 2 1973 tar upp den svenska sociologins historia. Redaktionen skriver i inledningen (s. 3): »Förhoppningsvis skall [...] detta nummer, och den debatt vi vill skall följa, bidra till att placera den svenska sociologin i ett historiskt och samhällligt sammanhang». Numret innehåller ett antal artiklar som belyser den svenska sociologin ur olika synvinklar, och det är intressant att notera hur stora åsiktskillnader det då var mellan olika företrädare för disciplinen. 1988, slutligen, utkom *Sociologin i Sverige: Vetenskap, miljö och organisation*, en utvärdering av svensk sociologi genomförd av Erik Allardt, Sverre Lysgaard och Aage Bøttger Sørensen.

Detta är några exempel på hur svenska sociologer har tagit sig an sin egen historia. Hur de olika författarna valt att behandla historien är i hög grad beroende av hur de sett på sociologins roll både inom och utom det akademiska samfundet. Varför har vi då gett oss på ännu ett försök att placera sociologin i ett historiskt och samhällligt sammanhang? De flesta är nog överens om att sociologins uppgifter är att samla, utveckla och sprida kunskap om det samhälle vi lever i. Men eftersom dagens samhälle inte är statiskt måste varje tid göra sin beskrivning och analys av just sitt samhälle, eller med andra ord: *var tid har sin sociologi*. Detta är en viktig utgångspunkt även för historieskrivningen om ämnet. Men det är även av vikt att beakta att det finns en kontinuitet i samhällsvetenskapens utveckling, på samma sätt som vi finner en kontinuitet i samhällets utveckling. Liksom var tid har sin sociologi har därför var tid även sin sociologihistoria, en historia som ständigt

⁴ Boken är en sammanställning av en serie föreläsningar vid sociologiska institutionen i Lund där första och andra generationens svenska sociologer fick ge sin syn på svensk sociologi och dess historia.

befruktas av nya perspektiv och insamlade kunskaper från idéhistoriker, vetenskapsteoretiker och – självklart – sociologer som intresserar sig för sin egen disciplins historia och utveckling.

Detta är anledningen till att vi, trots att det redan finns en flora av översikter över den svenska sociologin, valt att publicera ytterligare en bok om dess historia. Denna bok skiljer sig delvis från de tidigare genom att den koncentrerar sig på svensk sociologi innan ämnet fanns som självständig disciplin, d.v.s. tiden före 1947. Några av de många källådrorna som utgör den svenska sociologins förhistoria är viktiga för att förstå ämnets uppkomst och utveckling, och denna förhistoria är dessutom relativt lite uppmärksammas. Vi har i denna bok också velat rikta blicken framåt, genom att ta med bidrag som diskuterar och kommenterar en möjlig framtid för sociologin både vad gäller dess inre utveckling och dess roll i samhället. Eftersom boken koncentrerar sig på ämnets förhistoria och dess framtid finns det skäl att här i inledningen kort rekapitulera de senaste femtio årens utveckling inom sociologin.

På ett övergripande plan kan man säga, vilket de flesta betraktare är överens om, att svensk sociologi fram till mitten av 60-talet var ett tämligen enhetligt ämne. Därefter inträdde en period av splittning och kris som vid mitten av 70-talet resulterade i en sociologi som främst karakteriserades av teoretisk och metodologisk mångfald. Samtidigt utvecklades en mängd »bindestreckssociologier» (familjesociologi, organisationssociologi, ekonomisk sociologi etc), vilket har lett till att professionell sociologisk verksamhet i dag förutsätter specialisering inom någon eller högst ett par av dessa sociologins delområden. Detta har i sin tur förstärkt den teoretiska och metodologiska mångfalden inom ämnet. Gränserna mellan de olika typerna av sociologi är dock svåra att dra, och ibland tycks det mer handla om att vissa grupper av forskare har gemensamma intressen än om att de har skilda teoretiska eller metodologiska perspektiv.

Utifrån detta övergripande perspektiv framstår perioden mellan ca 1965 och 1975 som den mest intressanta, och en kort redogörelse för de interna debatter som då var ett inslag i ämnets omvandling är därför på sin plats. 1966 inleddes i *Sociologisk Forskning* den så kallade mjukdatadebatten. Startpunkten var Hans Zetterbergs arti-

kel »Traditioner och möjligheter i nordisk sociologi» där han införde distinktionen mellan hårddata- och mjukdatasociologi och menade att nordisk sociologi hade dominerats av endast en av flera amerikanska traditioner, hårddatasociologin (Zetterberg 1966:4). I det följande numret av tidskriften gjorde Johan Asplund en tydligare distinktion då han förutom den empiriska uppdelningen i hård- och mjukdata urskilde hårdhet och mjukhet i den sociologiska teorin. Han fick då fyra olika typer av sociologi:

[...] 1) teoretiskt hård och empiriskt hård, 2) teoretiskt hård men empiriskt mjuk, 3) teoretiskt mjuk men empiriskt hård, 4) teoretiskt mjuk och empiriskt mjuk.

En framställning är, grovt talat, teoretiskt hård om den uppvisar betydande inslag av begreppsanalys och/eller formalisering och/eller axiomatisering. En framställning är (i surveysammanhang) empiriskt hård om den uppfyller stickprovsmetodikens och den statistiska analysens regler och förordningar. (Asplund 1966a:96f).

Asplund hävdade att det var kategori två och tre som dittills dominerat svensk sociologi, och att det var den typ av sociologi som ryms under kategori fyra som var kontroversiell. Han menade att mjukdatasociologin var berättigad »[...] endast om den presenterar iakttagelser som ingen, eller åtminstone inte hårddatasociologerna tänkt på förut» (Asplund 1966a:102).

Sociologisk Forskning Nr 3 1966 hade temat »Hur är mjukdatasociologin möjlig?» I detta och nästföljande nummer samlades ett antal anföranden som hölls vid ett seminarium i Uppsala där möjligheten av en mjukdatasociologi debatterades. Asplund anslår i inledningen en mycket försiktig ton och skriver att avsikten inte är »[...] något försök att göra *propaganda* för mjukdatasociologin. Och alldeles avgjort har inte avsikten varit att på något sätt misskreditera hårddatasociologin. [...] Avsikten har i stället varit den helt okorrumpade att belysa frågan om möjligheten av andra kunskapsvägar än de som hårddatasociologin erbjuder» (Asplund 1966b:158). Vad gäller en sådan händelse som mjukdatadebatten är det viktigt att beakta den historiska kontexten. Debatten uppstår inte av sig själv *inom* sociologi utan är ett resultat av att forskningsobjektet – samhället – har genomgått en omvandling. Många, i

synnerhet yngre sociologer, såg svårigheter med att analysera det samhälle de själva upplevde med utgångspunkt i traditionella metoder. Empiriska undersökningar med efterföljande kvantifiering av sociala data gav inte svar på vad som egentligen höll på att hända i samhället, och framför allt varför vissa förändringar inträffade just då. Den traditionella metodikens oförmåga att besvara de frågor som under andra halvan av 60-talet tycktes mest angelägna utgjorde grunden för försöken att formulera alternativ.

Sociologins omorientering förstärktes av den nya generation studenter som i aldrig förr skådat antal strömmade till universiteten. Det politiska engagemanget var ett viktigt inslag, och omvärldens konflikter (i synnerhet Vietnamkriget) kom att få betydelse. Sett i ett större sammanhang var det dock endast en tämligen liten krets radikala studenter som formulerade 68-rörelsens appeller och engagerade sig politiskt. För det stora folkflertalet gick livet sin gilla gång och få hörsammade revolutionsuppmaningarna från student-intelligentian i storstäderna. Betydelsen av 68 års studentaktiviteter låg snarare i ett inflytande på samhällsdebatten som i sin tur fick ett avgörande inflytande på utvecklingen inom vissa ämnen vid universiteten. Sociologin – som var det ämne som kanske främst attraherade många ungdomar med vänstersympatier – påverkades naturligtvis extra starkt.

Att marxismen fick en självständig ställning och utvecklade nya angreppssätt i samhällsstudiet var kanske det som mest präglade sociologin under åren kring 1970. En förklaring till att marxismen fick ett sådant genomslag vid denna tid är att den allmänna politiska radikaliseringen i samhället fick många unga att söka ett alternativ till en politisk ordning som inte längre tycktes kunna försvara de värden som en gång hade varit dess grund. Framför allt USA – som på 50-talet hade framstått som frihetens och möjligheternas land – visade både i Vietnam och mot sin egen svarta befolkning upp en hänsynslöshet som försvagade tron på dess demokrati och grundlagsfästa mänskliga rättigheter. En annan förklaring är att de teoretiska och politiska alternativ till sovjetmarxismen som hade utvecklats i Tyskland och Frankrike under mellan- och efterkrigstiden nu började uppmärksammas även i Sverige. Sålunda fanns en situation där gamla politiska ideologier mer framstod som impe-

realistiska, förtryckande och utsugande än som försvarare av demokratiska ideal, samtidigt som ett både teoretiskt och politiskt alternativ kunde erbjudas i en marxistisk referensram. Betydelsen av denna nya marxism för samhällsvetenskaperna – och i synnerhet för sociologin – kan knappast överskattas. Den fick snabbt en stark ställning bland de radikala studenterna, men påverkade även äldre sociologer, om inte annat genom att de var tvungna att försvara sina teorier mot en helt ny typ av kritik.

Erik Allardt skriver om sociologikrisen och varför det sker en vändning inom sociologin just vid decennieskiftet mellan 1960- och 1970-talet »[...] att sociologin fram till 1970 var ett svar på problem som industrialismen och industrialiseringen hade skapat. Då bryter en ny tid fram och ett nytt samhälle – postindustriellt, automatiserat, datoriserat – håller på att uppstå» (Allardt 1987:235). Allardts »ganska osäkra svar» uttrycker just det faktum att sociologin speglar det samhälle vi lever i. Men sociologin är även ett försök att ge svar på varför samhället ser ut som det gör och därför måste dess förändrade karaktär innebära att frågorna som skall besvaras har förändrats. Och det var just detta som inträffade under 60-talet; samhället förändrades men för att förändringen skulle nå fram till sociologin krävdes att frågorna om samhället omformulerades.

Bästa sättet att förtydliga detta är att ställa olika slags frågeställningar emot varandra. Som Allardt påpekar var den tidigare sociologin intresserad av att svara på frågor rörande problem inom det existerande samhället, med vilket man menade det moderna västerländska välfärdssamhället. Man försökte med hjälp av de sociologiska verktygen förtydliga vissa fenomen som grumlade bilden av det goda samhället för att på så sätt kunna visa var insatser borde göras för att förbättra det. Den demokratiska välfärdsstaten ifrågasattes aldrig. Visserligen ansågs inte systemet vara perfekt, men det ansågs lika fullt vara möjligt att inom ramen för detta system göra behövliga justeringar och därigenom uppnå högre tillfredsställelse för samtliga samhällsmedborgare. Det som förändrades i slutet på 60-talet var framför allt att många började ifrågasätta *hela* samhällsbygget. Man kritiserade kapitalism, imperialism, patriarkatet och över huvud taget alla de strukturer som av tidigare samhällsbetraktare tagits för givna. Sfären för frågeställningarna utökades alltså

väsentligt och en medvetenhet om att sociologisk kunskap kunde belysa det existerande samhällets snedvridna maktstrukturer växte snabbt fram.

Några år efter mjukdatadebatten startade den så kallade värderingsdebatten. Denna tog till skillnad från mjukdatadebatten sitt avstamp »[...] i den akademiska undervegetationen [...] i de radikala kretsar där demokratiseringen av den högre utbildningen diskuterades [...]» (Gullberg 1972:37). Dessa vänsterradikala kretsar hävdade att samhällsvetenskapen i Sverige led av en borgerlig bias, att det var borgerliga värderingar som styrde forskarnas sätt att betrakta och analysera samhället. Denna snedvridning påstods framför allt innebära att man såg samhället ur ett mikroperspektiv och undvek att ställa frågor om hur strukturer på makronivå var bestämmande för individers och klassers plats i den samhälleliga hierarkin. Johan Asplund skriver då att sociologin på nytt är på väg mot en kris och att »[d]en nya krisen markeras av att man nu på allvar börjat ställa sig frågor av följande typ: Är sociologin värdenneutral? Kan sociologin vara värdeneutral? Bör sociologin vara värdeneutral?» (Asplund 1968:246). Den under en tid ganska högljudda debatten minskade så småningom i intensitet, men frågorna om vetenskapens objektivitet har haft fortsatt aktualitet och är något som forskare och studenter även i dag konfronteras med.

Ett påtagligt tecken på sociologins så kallade kristillstånd några år in på 70-talet var den minskande tillströmningen av studenter, men det fanns samtidigt saker som framstod som mer bekymmersamma:

Bilden av den svenska sociologin domineras i dag av en stark polarisering mellan i huvudsak två forskningsinriktningar, och denna klyfta, med allt vad den innebär från kommunikationssvårigheter till aggressivitet, är en viktig faktor bakom sociologins forskningskris. Segmenteringen förefaller dessutom sprida sig och kommer, om den utvecklingen fortsätter, att göra varje sociolog till en mycket ensam samhällsforskare. Det vore inte bara en så där i största allmänhet ödslig framtidsutsikt – det vore förödande för sociologin. (Hård af Segerstad 1973:8).

Sociologins kris innebar alltså inte att ett nytt paradigm etablerades. I stället uppstod en situation där den tidigare dominerande

riktningen tog ett steg åt sidan och beredde plats för flera andra, bland dem marxism, symbolisk interaktionism och feminism.

Ett bra exempel på den splittring som uppstod vid mitten av 70-talet är Gert Nilsons doktorsavhandling som lades fram i Lund där Joachim Israel accepterade den, vilket Edmund Dahlström vid Nilsons hemmainstitution i Göteborg inte hade gjort. Oenigheten kring Nilsons avhandling visade på en djup spricka inom den skandinaviska sociologin som karakteriserades av två diametralt motsatta ståndpunkter: å ena sidan den som accepterar att ett samhällsvetenskapligt arbete kan bygga på en mer subjektiv uppfattning om världen och samspelet mellan människor, och å andra sidan den som hävdar att en vetenskap – även en samhällsvetenskap – skall vara grundad på objektiva kriterier och empiriskt prövbar och därför inte kan acceptera mer personligt hållna samhällsbeskrivningar som vetenskap.

På disputationen var Dag Østerberg opponent till Nilson, och han var mycket positiv till avhandlingen som han ansåg vara präglad av stor idériakedom och betydande kunskaper inom sociologisk teori. En som inte var lika imponerad av Nilsons prestation var Karl Erik Rosengren som i sin »opposition ex auditorio» gav följande omdöme:

Nilsons arbete innebär alltså en medveten provokation mot vedertagna vetenskapliga normer, vilka samtliga konsekvent nonchaleras. Om man skulle godkänna en sådan avhandling, skulle man därmed också ha fränkämt sig varje möjlighet att i fortsättningen uppställa några som helst vetenskapliga krav. I fortsättningen skulle vilken aforistisk essä som helst kunna godkännas som doktorsavhandling i sociologi. (Rosengren 1979:18).

Joachim Israel försvarade i sin »opposition ex auditorio» Nilsons avhandling: »Låt mig då till slut säga att jag betraktar det personligen som en stor ära att du ville komma hit och disputerar hos oss. Jag betraktar det som en uppskattning av att vi här tillåter ett vetenskapligt arbete som inte följer vissa trånga mallar» (Israel 1979:24). Det mest intressanta med denna oenighet mellan svenska sociologer är att etablerade ämnesföreträdare intog olika vetenskapsteoretiska och metodologiska ståndpunkter och således fram-

förde vitt skilda åsikter om vad som kunde eller inte kunde accepteras som sociologi. Oenighet är dock knappast någon ny företeelse inom den vetenskapliga världen, men i fallet svensk sociologi kan man med relativt stor säkerhet hävda att det fanns mycket litet av oenighet fram till mitten av 60-talet. Då började en process med en lugn och sansad mjukdatadebatt vars kulmen nåddes med »fallet» Nilson där till och med professorer inom samma disciplin var djupt oense om vad som skulle betraktas som godtagbar vetenskap.

Ovanstående nedslag i den tioårsperiod då den svenska sociologin genomgick sin stora omvandling är bara ett av många möjliga sätt att beskriva vad som skedde under dessa år. Debatterna och kontroverserna är dock viktiga som uttryck för en förändrad relation både till samhället och till den egna disciplinen. Vad man i dag kan beklaga är att den debatt som fördes under dessa år snarast har avstannat, att den svenska sociologin i allt större utsträckning har kommit att bestå av olika diskursiva fält utan de kontaktytor som är nödvändiga för ett fruktbart utbyte av teoretiska och metodologiska perspektiv.

Men var står då sociologin i dag? Sociologin växte fram ur en ambition att belysa förhållanden i samhället för att denna belysning skulle kunna leda till förändringar och förbättringar. Kan denna vetenskap fungera som en samhällets strålkastare på sig själv, och därigenom hjälpa nutidsmänniskan att förstå sin egen situation? Eller kommer sociologer att bli så uppbundna i sina egna verksamheter och med sina egna karriärer att de glömmar att föra en dialog med samhället utanför institutionerna? En disciplin som utger sig för att säga något om det samhälle vi lever i måste hela tiden kunna relatera sig till detta samhälle och de snabba skiftningar det genomgår. I dag ligger sociologins största utmaning kanske i att (åter) erövra en plats i det offentliga samtalet.

Titeln på denna antologi *Sociologi i tiden* anspelar på det faktum att sociologin är en vetenskap vars själva existensberättigande hänger på huruvida man lyckas befinna sig i takt med samhällsutvecklingen. Hur sociologin skall lyckas med detta finns det dock en mängd olika uppfattningar om. Förhoppningsvis kan de artiklar som har samlats här ge inspiration till en debatt om sociologins framtida roll.

Bokens innehåll

Boken inleds med artikeln »Hur länge är samhället? Gammalt och nytt i relationen historia-sociologi» av Sverker Sörlin, ursprungligen muntligt framförd vid Sociologförbundets årsmöte 1996 i Umeå med samma titel som denna bok. Sörlin fokuserar förhållandet mellan sociologi och historia som kunskapstraditioner och arbetssätt, och visar hur sociologin befruktat den historiska vetenskapen. En slutsats är att de två disciplinerna borde samarbeta mer än vad de gör i dag, ett samarbete som skulle vara till gagn för båda parter.

Del I behandlar tidig svensk socialvetenskap. Ett intressant faktum är att denna har haft mycket liten betydelse för den sociologi som etablerades efter andra världskrigets slut. Svensk sociologi har inga egna klassiker utan har i det stora hela hämtat sin inspiration från utländska teoretiker. Några allvarligt menade försök att söka sig tillbaka och finna teoretiska utgångspunkter bland tidiga svenska socialvetare har inte heller funnits. Att Sverige inte stod i frontlinjen vad gäller utvecklandet av den nya socialvetenskapen har sina skäl: »En rätt naturlig historisk utgångspunkt är att de nordiska länderna befann sig i Europas periferi vid tiden för industrialisomens genombrott och att sociologins stora klassiker kom från länder i centrum där det industriella samhällets dominerande tendenser först gjorde sig gällande» (Allardt m.fl. 1988:35).

De tre inledande artiklarna behandlar tre samhällstänkare som mer eller mindre har negligerats av modern svensk sociologi. Syftet med att lyfta fram dessa är inte att upphöja dem till sociologiska klassiker, utan mer att försöka visa att det svenska socialvetenskapliga tänkandet faktiskt har en ganska lång historia. Tar man sin utgångspunkt i att sociologin är ett sätt att reflektera över samhället som intimt hänger samman med övergången från ett samhällssystem till ett annat – från det agrara ståndsbaserade till det industriella klassbaserade samhället – hamnar man i det tidiga 1800-talet, och det kan därför vara lämpligt att söka efter de första sociologiska tankegångarna just i denna period. I den inledande artikeln, »Erik Gustaf Geijer: Akademiker och samhällstänkare i brytningstid», skriver Lars Hansen om förändringar i samhället och inom det

akademiska livet utifrån Erik Gustaf Geijers utveckling från en konservativ hållning till ett mer modernt samhällsfilosofiskt perspektiv. Per Wisselgren behandlar i sin artikel »Sociologin som inte blev av: Gustaf Steffen och tidig svensk socialvetenskap» den tidiga sociologins etablering kring sekelskiftet där nationalekonomen och sociologen Steffen är en naturlig centralgestalt. Perspektivet är vetenskapshistoriskt och vetenskapssociologiskt, och den övergripande tesen är att Steffen bör förstås och beskrivas mot bakgrund av sin samtid. I detta fall framstår han som en svensk motsvarighet till sociologer på kontinenten. Folkrörelseforskaren E. H. Thörnberg behandlas av Per-Anders Forstorp i artikeln »Folkrörelseforskning inifrån. E. H. Thörnberg och den förakademiska sociologin». Thörnberg, som enligt Torgny T. Segerstedt skulle ha varit den rättmätige innehavaren av den första svenska professuren i sociologi, skrev flera böcker om de svenska folkrörelserna ur ett sociologiskt perspektiv. Forstorp anlägger ett kunskapsociologiskt perspektiv och fokuserar det faktum att Thörnberg inte var akademiker, men samtidigt mycket lärd och stod för en stor del av introduktionen av ett sociologiskt betraktelsesätt till de svenska folkrörelserna.

Den svenska sociologin har – som nämndes ovan – fått sina främsta influenser från utlandet. Vid olika tidpunkter har en eller flera teoretiker haft ett mycket stort inflytande på hur sociologer i Sverige har analyserat det svenska samhället. Välkända exempel på detta är Parsons under åren efter andra världskriget, Marx från mitten av 60-talet och – i vår egen tid – moderna klassiker som Habermas, Bourdieu och Giddens. Klas Borell visar i den fjärde och sista artikeln i del I, »När Michels oligarkilag kom till Sverige», upp ett tidigt exempel på hur en samhällsvetenskaplig teori införlivas i både den politiska och vetenskapliga svenska debatten. Även här är Steffen en central gestalt, men mer utifrån hans politiska engagemang som socialdemokratisk riksdagsman.

Del II består av tre artiklar som ur olika aspekter behandlar den akademiska etableringen av svensk sociologi. Åke Nilsén beskriver i sin artikel »Sociologiska föreningen i Lund 1936–1940» bildandet av en sociologisk förening i Lund 1936. Han analyserar varför det var just i Lund som ett tydligt akademiskt intresse för sociologin

uppstod, och visar hur vissa av föreningens centralfigurer (Tegen, Segerstedt, Pfannenstill) kom att påverka sociologins utveckling och framtida inriktning. Debatten som på 30- och 40-talen fördes runt hur framtidens samhällsvetenskapliga forskning skulle bedrivas, och hur ett sociologiskt betraktelsesätt skulle inkorporeras i den akademiska organisationen beskrivs av Anna Olsson i artikeln »En ny sociologi: Om inrättandet av sociologi som självständigt akademiskt ämne i Sverige 1947». Rolf Törnqvist granskar i artikeln »Ett modernt forskningsfält växer fram» sociologiska perspektiv i det akademiska forskningsfält som började växa fram i Lund och Uppsala på 30- och 40-talen. Trots att olika debattörer hade påpekat hur viktigt det var att se förbindelser mellan aktörer och samhällsstrukturer kom svenska sociologer att bortse från dessa. I sin inriktning på problem i samband med efterkrigstidens reformverksamhet tolkade de 'modern' amerikansk sociologi i ensidigt kvantitativt strukturella termer. Varken marxistiska försök, socialpsykologiska ansatser eller tidigare svenska traditioner kunde göra sig gällande mot denna dominerande reflexionsstil. Konsekvenserna analyseras i anslutning till några utvärderingar och utestängningsmekanismer som diskuteras med hjälp av institutionella perspektiv hos Robert Wuthnow och Pierre Bourdieu.

Del III består av fyra artiklar som på olika sätt förhåller sig till debatten inom samtida svensk sociologi. Medan de två första artiklarna, »Vad hände på åttioalet» och »Sociologi, programmatisk modern», skrivna av Göran Ahrne respektive Bo Isenberg, berör frågan om sociologins eventuella kris, handlar de följande artiklarna, »Kausal realism och sociologi» och »Vart tog det postmoderna vägen: Om sociologi, ironi och framtiden», skrivna av Thomas Brante och Thomas Johansson, om hur vi som sociologer kan förhålla oss till utvecklingen inom dagens sociologi.

I den inledande artikeln diskuterar Göran Ahrne vad som hände i svensk sociologi på 1980-talet. Han fokuserar och problematiserar de pluralistiska tendenserna inom disciplinen och menar att det har skett en försvagning av sociologin och att den blivit mer diffus till sin karaktär. Det finns flera indikationer på att sociologin idag har förlorat sin betydelse och status i samhällsdebatten. Paradoxalt nog finns det idag ett oförsvagat intresse inom akademien för sociologis-

ka metoder och teorier, men det är inte längre nödvändigtvis sociologer som för denna diskussion.

Bo Isenberg fokuserar den kontingens som kännetecknar det moderna samhället såväl som sociologin. Han menar att sociologins styrka ligger just i dess förmåga att fånga det tve tydiga, provisoriska och tillfälliga. Sociologin är endast möjlig och nödvändig i ett öppet samhälle. Sociologins kris skulle därmed vara en kris utan lösning. Som sociologer måste vi vänja oss vid att befinna oss i kris och ändå försöka närma oss en analys av det ständigt föränderliga samhället. Isenberg argumenterar för en mindre tvärsäker, men inte nödvändigtvis osäker sociologi.

Thomas Brante introducerar den kausala realismen som en sociologisk metateori. Han vänder sig mot såväl positivistiska som postmoderna försök att »rädda» sociologin. Den kausala realismen kan betraktas som en tredje ståndpunkt som utvecklar en mer nyanserad syn på centrala sociologiska begrepp som t.ex. kausalitet och social verklighet. Brante anser att man bör skilja mellan analyser av sociala fenomen som hör hemma på olika abstraktionsnivåer. Teoretiska resonemang och fastställandet av kausalitet skall göras utifrån en bedömning av den autonoma status och karaktär som kännetecknar respektive nivå. Brante avser att råda bot på vissa av de problem som vidhäftar dagens svenska sociologi genom att utveckla en sociologisk metateori som är anpassad till en samtida kunskapssyn och till ämnets specifika karaktär.

Thomas Johansson, slutligen, frågar vart diskussionen om det postmoderna tog vägen i den svenska sociologin. Om man betraktar diskursen om det postmoderna som ett utslag för mer eller mindre lyckade försök att registrera och analysera förändringar i dagens västerländska samhälle kan man fråga sig varför denna diskussion har lyst med sin frånvaro inom svensk sociologi. I stället har många av de begrepp och tankar som producerats framför allt inom en fransk och anglosaxisk diskussion smugit sig in bakvägen i svensk sociologi. Johansson argumenterar inte för en postmodern sociologi, snarare för att det är nödvändigt att ta ställning till de diskussioner som förts inom ramen för det postmoderna. En samtida sociologi är endast möjlig om vi utvecklar nya begrepp och förhållningssätt till det vi kallar samhällsvetenskap. Diskussionen om

det postmoderna utgör härvidlag en något bångstyrig men viktig infallsvinkel på den samtida sociologin.

Referenser

- Allardt, Erik 1973. »Om svensk sociologi», *Sociologisk Forskning* Nr 2. ss. 5–20.
- 1987. »Svensk sociologi i ett nordiskt perspektiv», i Fridjonsdottir 1987, ss. 235–249.
- m.fl. 1988. *Sociologin i Sverige. Vetenskap miljö och organisation*. Uppsala: Brytpunkt.
- Asplund, Johan 1966a. »Aubert och mjukdatasociologin», *Sociologisk Forskning* Nr 2. ss. 96–104.
- 1966b. »Numrets tema: Hur är mjukdatasociologin möjlig?», *Sociologisk Forskning* Nr 3. ss. 157–58.
- 1968. »Om värdeneutralitet i vetenskapen», *Sociologisk Forskning* Nr 4. ss. 245–263.
- Dahlström, Edmund 1991. *Sociology and Society in Sweden. Notes on Swedish sociology during the first post-war decades*. Göteborg: Forskningsrapport Nr 100, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- 1995. *Contemporary Swedish Sociology. A Personal View*. Göteborg: Forskningsrapport Nr 113, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Fridjonsdottir, Katrin (red) 1987. *Om svensk sociologi. Historia, problem och perspektiv*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Gullberg, Anders 1972. *Till den svenska sociologins historia*. Stockholm: Unga Filosofers Förlag.
- Hård af Segerstad, Peder 1973. »Sociologins kris», *Sociolognytt* Nr 3/4. ss. 8–11.
- Israel, Joachim 1979. »Sociologi och vetenskapsteori: Artiklar och debattinlägg hösten/vintern 1978–79», Lunds Sociologförening.
- Rosengren, Karl-Erik 1979. »Sociologi och vetenskapsteori: Artiklar och debattinlägg hösten/vintern 1978–79», Lunds Sociologförening.
- Rundblad, Bengt & Tegen, Einar 1951. *A Survey of Teaching and Research in Sociology and Social Psychology at Swedish Universities*. UNESCO.
- Therborn, Göran 1973a. »De sociologiska verksamheterna», *Sociologisk Forskning* Nr 2. ss. 21–26.
- 1973b. *Vad är bra värderingar värda?*. Bo Cavefors Bokförlag.
- Zetterberg, Hans L. 1966. »Traditioner och möjligheter i nordisk sociologi», *Sociologisk Forskning* Nr 1. ss. 1–21.